

Tragom njemačko-mađarsko-hrvatskih jezičnih dodira: problematika jezika posrednika

KRUNOSLAV PUŠKAR

Mali Potočec 32
HR-48260 Križevci
kruno.puskar@gmail.com

Izvorni znanstveni članak
Original scientific paper

Primljeno/Received: 20. 10. 2010.
Prihvaćeno/Accepted: 10. 12. 2010.

U ovome radu autor daje kratak pregled njemačko-hrvatskih i mađarsko-hrvatskih jezičnih dodira s kontrastivnom analizom njemačkog i mađarskog utjecaja na hrvatski standardni i supstandardni sloj te njihova dosadašnja istraživanja. U ostatku rada težište se stavlja na ulogu i problematiku jezika posrednika kod istraživača jezičnih dodira i nekih leksikografskih djela na primjeru mađarskoga i dvadesetak posuđenica iz njemačkog jezika koje su mađarskim posredstvom posuđene u hrvatski jezik.

Ključne riječi: dodirno jezikoslovlje, germanizmi, hungarizmi, jezično posuđivanje, jezik posrednik, kajkavsko narječje

1. Kratak pregled njemačko-mađarsko-hrvatskih jezičnih dodira

U svim jezicima svijeta danas gotovo da i nema ni jednog primjera sasvim čistog, odnosno nemiješanog jezika. Kao i drugi jezici i hrvatski je jezik spletom društvenih i geopolitičkih okolnosti tijekom svoje čitave povijesti dolazio u posredan ili neposredan dodir s različitim europskim jezicima.¹ Apsorbirajući njihove riječi i njihove elemente, gotovim je rješenjima upotpunjavao leksičke praznine u svome leksičkom sustavu te na taj način obogaćivao svoje rječničko blago. Dok se današnja jezična politika svjesno odupire posuđenicama, napose sveopćoj navali popularnih anglizama, starije se posuđenice, budući da su se ukorijenile u hrvatskom jeziku i da ih danas sigurno nitko više i ne smatra posuđenicama, ne mogu tako lako izbaciti iz hrvatskoga leksičkog sustava, posebice standardnoga. Među takvim najstarijim posuđenicama koje je hrvatski jezik naslijedio u svoj leksički fond još od kulturalnih i jezičnih

dodira Slavena s Germanima, zasigurno se ističu mnogi sveslavenski germanizmi kao što su *knez* (pragerm. **kuniŋgaz*), *šljem* (pragerm. **xelmaz*), *hljeb* (got. *hlaiba-*), *kupiti* (got. *kaupōn*), *puk* (got. **fulk(s)*) te *škrinja* (stvnjem. *scrīni*).²

Što se tiče jezičnih dodira općenito, sama vrsta dodira prema Bloomfieldu može biti kulturna ili intimna (bliska).³ Ako bismo tu dihotomiju pokušali ilustrirati na primjeru hrvatskog jezika, mogli bismo zaključiti da se prije dolaska Hrvata u svoju današnju postojbinu većinom može govoriti o međukulturalnim dodirima koji se poglavito odnose na popunjavanje leksičkih praznina u našem jeziku (usp. navedene sveslavenske germanizme), dok se naseljavanjem Hrvata u područjima današnje Hrvatske počinje govoriti o intimnijim, zemljopisnim dodirima Hrvata sa svojim susjedima. No dok je kulturno posuđivanje obostrano, intimno je posuđivanje, koje u osnovi razlikuje

¹ Za kratak pregled jezika kojih su elementi utjecali na hrvatski jezik, usp. Turk, Marija – Opašić, Maja, *Linguistic Borrowing and Purism in the Croatian Language*, *Suvremena lingvistika* 34/1, Zagreb, 2008., str. 73 – 88.

Usp. također i: Sočanac, Lelija (ur.), *Hrvatski jezik u dodiru s europskim jezicima: prilagodba posuđenica*, Nakladni zavod Globus, Zagreb, 2005.

² Kiparsky, Valentin, *Die gemeinslavischen Lehnwörter aus dem Germanischen*, Helsinki, 1934., str. 181, 188, 199 – 200, 204, 208 – 209, 264 – 265.

Usp. i: Žepić, Stanko, *Austrijski njemački u Hrvatskoj*, u: Piškorec, Velimir (ur.), *Đurđevečki zbornik*, Đurđevac, 1996., 309 – 319 te Žepić, Stanko, *Zur Geschichte der deutschen Sprache in Kroatien*, *Zagreber germanistische Beiträge* 11, Zagreb, 2002., str. 209 – 227.

³ Usp. Bloomfield, Leonard, *Language*, Motilal Banarsidass, Delhi, 1963, str. 444 – 475. U svojoj knjizi uz kulturno i intimno posuđivanje Bloomfield, treba napomenuti, razlikuje još i *dijalekatno posuđivanje* pri kojem posuđeni elementi prelaze iz jednog dijalekta u drugi iz iste aree, no ono je u ovome prilogu zapravo neprimjenjivo.

superiorniji i inferiorniji jezik, u pravilu jednostrano.⁴ Zapravo su intimniji dodiri ti koji, potrebno je naglasiti, kod procesa leksičkog posuđivanja vrše najveći utjecaj na sve razine (na morfosintaktičku, fonološku i semantičku razinu) jezika primatelja.

No to nikako ne znači da ne možemo govoriti o intimnom dodiru između njemačkoga, jezika davaoca koji je od europskih jezika leksički neusporedivo najviše utjecao na hrvatski standardni i supstandardni sloj, i hrvatskoga.⁵ Štoviše, bez ulaženja u detalje, zbog posebnosti kulturološkog, političkog, povijesnog i sociolingvističkoga konteksta možemo govoriti o svojevrsnome posrednom dodiru između njemačkog i hrvatskog jezika kroz čitavu našu povijest.

Babić,⁶ primjerice, govori kako u primanju germanizama valja razlikovati tri razdoblja posuđivanja germanizama. Prvo razdoblje prema njemu traje do početka 16. stoljeća. U tom razdoblju, već nakon dolaska u današnju domovinu, Hrvati ostvaruju kontakt sa susjednim im njemačkim Francima (koji nije rezultirao značajnijim leksičkim utjecajem), a poznato je,⁷ početkom 13. stoljeća u hrvatske se gradove doseljuju poglavito njemačkogovoreći obrtnici i trgovci iz njemačkih zemalja (tzv. *hospites*) koji se miješaju s lokalnim stanovništvom. No, posve sigurno, bliskiji su i intenzivniji dodiri između ta dva jezika, zaključuje Babić,⁸ ostvareni u drugom razdoblju koje počinje izborom Ferdinanda I. za hrvatskoga kralja (1527.), a traje do početka hrvatskoga preporoda (1835.). U to vrijeme, naime, dolazi do osnivanja Vojne krajine (1535. – 1871.), strateški važnog pograničnog područja Habsburške Monarhije, koja će više od tri stoljeća biti plodnim tлом za dvojezičnost i

intenzivniju uporabu njemačkog jezika. Između ostalog širenju upotrebe njemačkog jezika zasigurno je u to vrijeme pogodovala i carska reforma školstva (1764.) kao i uvođenje njemačkog jezika već u nastavu pučkih škola. Ovdje također treba istaknuti i to da se u vrijeme prosvjetiteljstva rezolucijom Josipa II. (1784.) na kratko vrijeme (1786. – 1790) neuspješno uvodi njemački kao službeni jezik vojske, sudstva i školstva, no opet se u opću uporabu vraća latinski kao sredstvo otpora germanizaciji i mađarizaciji, tj. u svrhu sustavnog potiskivanja njemačkog i mađarskog elementa.⁹ Prije trećeg, završnog razdoblja, koje počinje hrvatskim preporodom, a traje do danas, i u kojem već možemo svjedočiti smanjenju intenziteta jezičnog posuđivanja između njemačkoga i hrvatskoga, poglavito se u Zagrebu¹⁰ počinju izdavati važnije novine i časopisi na njemačkome jeziku kao što su *Kroatischer Korrespondent* (1789.), *Agramer deutsche Zeitung* (1796.) te *Agramer Zeitung* (1826.) s prilogom *Luna*.¹¹ Osim toga u hrvatskim se kazalištima od druge polovine 18. stoljeća za širu publiku izvode i mnoge predstave na njemačkom jeziku. Sve nam te činjenice mnogo govore o dvojezičnosti i višejezičnosti Hrvata kao i o važnoj ulozi i ugledu njemačkog jezika u to vrijeme.

Iako se prema Babiću¹² posljednje razdoblje dodira njemačkog jezika s hrvatskim završava danas, treba napomenuti da se to razdoblje može podijeliti na još nekoliko sljedećih podrazdoblja različitih karakteristika: a) od hrvatskog preporoda do sloma Austro-Ugarske Monarhije (kada se zbog

4 Filipović, Rudolf, *Teorija jezika u kontaktu: uvod u lingvistiku jezičnih dodira*, JAZU – Školska knjiga, Zagreb, 1986., str. 29.

5 Do slična zaključka dolazi i Glovacki-Bernardi (1998.) koja, proučavajući zagrebački govor, ističe da »[i]ako hrvatski i njemački nikada nisu bili u neposrednom geografskom dodiru, za razliku od posrednog dodira hrvatskoga i mađarskoga, izvršio je njemački, napose austrijski njemački, ne samo zbog političkih nego i, prije svega, zbog sociokulturnih uvjeta još početkom 20. st. jak utjecaj na zagrebački razgovorni jezik« (prev. Krunoslav Puškar). U: Glovacki-Bernardi, Zrinjka, *Deutsche Lehnwörter in der Stadtsprache von Zagreb*, P. Lang, Frankfurt/M., 1998., str. 106.

6 Babić, Stjepan, *Hrvatska jezikoslovna čitanka*, Globus, Zagreb, 1990., str. 219.

7 Usp. Žepić, Stanko, *Austrijski njemački u Hrvatskoj*, u: Piškorec, Velimir (ur.), *Đurđevčki zbornik*, Đurđevac, 1996., str. 309.

8 Babić, Stjepan, *Hrvatska jezikoslovna čitanka*, Globus, Zagreb, 1990., str. 219.

9 Usp. Dragičević, Dragica, *Hrvatski u dodiru s njemačkim jezikom*, u: Sočanac, Lelija (ur.), *Hrvatski jezik u dodiru s europskim jezicima: prilagodba posuđenica*, Nakladni zavod Globus, Zagreb, 2005., str. 85 – 115, na str. 86.

10 Naravno, ovdje je potrebno spomenuti i Osijek kao grad pod podjednakim, ako ne i većim utjecajem njemačkog jezika. Usp. Žepić, Stanko, *Das österreichische Deutsch in Zagreb und Osijek: Zur Geschichte der deutschen Sprache in Kroatien*, u: Muhr, Rudolf – Schrodt, Richard – Wiesinger, Peter (ur.), *Österreichisches Deutsch: linguistische, sozialpsychologische und sprachpolitische Aspekte einer nationalen Variante des Deutschen*, Hölder – Pichler – Tempsky, Wien, 1995., str. 354 – 373.

11 Dragičević, Dragica, *Hrvatski u dodiru s njemačkim jezikom*, u: Sočanac, Lelija (ur.), *Hrvatski jezik u dodiru s europskim jezicima: prilagodba posuđenica*, Nakladni zavod Globus, Zagreb, 2005., str. 87.

Usp. i: Glovacki-Bernardi, Zrinjka, *Deutsche Lehnwörter in der Stadtsprache von Zagreb*, P. Lang, Frankfurt/M., 1998., str. 105.

12 Babić, Stjepan, *Hrvatska jezikoslovna čitanka*, Globus, Zagreb, 1990., str. 219.

hrvatskog otpora germanizaciji smanjuje intenzitet posuđivanja, a njemački polako postaje stranim jezikom), b) od sloma Austro-Ugarske Monarhije do poraća Drugoga svjetskog rata (kada se njemački u Kraljevini Jugoslaviji potiskuje, a zbog povezanosti s nacizmom nakon rata biva i stigmatiziran¹³), c) od poraća do 90-ih (kada većinom ima ulogu prvoga stranog jezika) te, na kraju, d) od 90-ih do danas. Upravo od poraća Drugoga svjetskog rata do danas zabilježeno je jako malo novih njemačkih posuđenica. Posuđenice novijeg datuma, poput primjerice *bauštela*, *gastarbajter* i sl., većinom su vezane uz građevinarstvo, a donose ih hrvatski radnici koji rade u njemačkovorećim zemljama.

Također treba napomenuti da, okvirno gledano, standardni sloj hrvatskog leksika bilježi relativno skroman broj njemačkih posuđenica (npr. *baklja*, *celer*, *cilj*, *kifta*, *krumpir*, *šunka*, *vic*) posuđenih iz raznih razdoblja, dok mnogi sjevernohrvatski govori s uvjerljivo velikim brojem germanizama (prema osobnoj procjeni približno 3000) pokazuju nespornan povijesni utjecaj njemačkog jezika i njemačke kulture na cjeloviti hrvatski supstandardni sloj.¹⁴ Iako posuđivanje njemačkih jezičnih elemenata ne možemo smatrati gotovim, činjenica je da ga slomom Austro-Ugarske Monarhije više ne gledamo kao kontaktološki relevantan jezik. Naime, danas se njemački jezik u Hrvatskoj većinom uči kao drugi strani jezik bez velika utjecaja na lingvističke razine u hrvatskom jeziku i očekivati je da će iza dominantnoga globalnog engleskoga na tome mjestu još neko vrijeme i ostati. Upravo zbog neusporediva utjecaja angloamerikanizama njemački jezik više nije popularan te se,

osim germanizma *ziher* i još kojega drugog, i ne može čuti u razgovornom jeziku današnje mlađe populacije.

Dok njemačko-hrvatski jezični dodiri počiju još prije doseljenja Hrvata u svoju današnju domovinu,¹⁵ doticaj Mađara i Hrvata, koji je u ovome slučaju izravan, ostvaruje se tek od kraja 9. stoljeća, mađarskim naseljavanjem Panonske nizine. Iako bismo zbog poprilično intenzivnih dodira tih dvaju susjednih naroda i njihova osmostoljetnog suživota u različitim političkim tvorevina – od personalne unije između Hrvatskoga i Ugarskoga Kraljevstva nastale na temelju *Pacta conventa* iz 1102. pa sve do raspada Austro-Ugarske Monarhije (1918.) – mogli zaključiti da je mađarski jezik zbog neposredne blizine i miješanja pograničnog stanovništva morao ostaviti neizbrisiv trag u hrvatskome leksičkom fondu, ispostavlja se da su bez obzira na trajanje, vrstu i intenzitet dodira posuđenice mađarske provenijencije zapravo u relativno maloj mjeri utjecale na hrvatski standard i supstandard. Zasigurno najveći uzrok tomu jest činjenica da su ti dodiri naišli na velik otpor kako hrvatskih purista, tako i cijeloga hrvatskog naroda, pa tako ostatci sustavne mađarizacije za vrijeme Austro-Ugarske Monarhije, kada se, na primjer, javljaju poznati dvojezični natpisi na javnim zgradama, kada dolazi do neslužbenog uvođenja mađarskoga u javne službe i kada dolazi do nasilne mađarizacije međimurskih ojkonima,¹⁶ danas nisu više toliko vidljivi na standardnoj, odnosno supstandardnoj razini.

Drugim riječima, u hrvatskom standardu i supstandardu, za razliku od njemačkih, postoji vrlo malo zabilježenih mađarskih elemenata. Razlog tomu, smatram, ne bismo trebali tražiti u genetsko-tipološkim razlikama između mađarskoga i hrvatskoga, jer je višestoljetan intiman dodir dvaju jezika ipak uspio rezultirati sufiksima *-uš*, *-aš*, *-oš* (*-aroš*) i *-iš* koji su se osamostalili te su danas u općoj uporabi, kako u hrvatskom standardu, tako i u hrvatskom supstandardu, u sljedećim riječima: *gladuš*, *bogataš*, *bombaš*, *komedijaš*, *brucoš*,

13 Žepić, Stanko, *Austrijski njemački u Hrvatskoj*, u: Piškorec, Velimir (ur.), *Đurđevčki zbornik*, Đurđevac, 1996., str. 318.

14 Kulturalni je utjecaj njemačkog jezika golem. Najbolji su primjer velik broj tematskih cjelina u kojima je Schneeweis (Schneeweis, Edmund, *Die deutschen Lehnwörter im Serbokroatischen in kulturgeschichtlicher Sicht*, Walter de Gruyter [und] co., Berlin, 1960.) u hrvatskim i srpskim govorima zabilježio otprilike 3000 germanizama (germanizam, usput budi rečeno, on ne definira, nego ga rabi u najširem značenju): 1. naselje, kuća i pokućstvo, 2. nošnja i nakit, 3. jelo i piće, 4. poljoprivreda i stočarstvo, 5. obrti i industrija, 6. razni zanati i zanimanja, 7. rudarstvo, 8. trgovina i promet, kovanice, mjere i utezi, 9. obitelj i srodstvo, 10. pravo i uprava, 11. crkva, 12. školstvo, 13. medicina, 14. vojska, 15. umjetnost, 16. zabava, 17. pozdravi i oslovljavanje, 18. psovke i pogrde, 19. narodna vjerovanja i običaji, 20. priroda, 21. apstraktni pojmovi i 22. razno.

Usp i: Piškorec, Velimir, *Onomaziološki opis đurđevčkih germanizama*, *Kaj: časopis za književnost, umjetnost i kulturu*, 38/1 – 2, Zagreb, 2005. str. 63 – 81.

15 Ovdje bi, naravno, preciznije bilo govoriti o germansko-slavenskim dodirima.

16 Usp. Frančić, Anđela – Žagar-Szentesi, Orsolya, *Međimurska ojkonimija na mađarski način*, , 17, Zagreb, 2008., str. 59 – 80.

ženskaroš, džeparoš, slatkiš, okoliš, kiseliš. Isto tako, standardni sloj hrvatskog jezika još bilježi relativno velik broj mađarskih posuđenica koje se danas ne smatraju tuđicama (kao npr. *bunda, cipe-la, kip, kocka, lopov, paprikaš*).¹⁷ Što se pak tiče hrvatskog supstandarda, od najstarijih mađarskih posuđenica u kajkavskoj crkvenoj terminologiji treba izdvojiti: *cintor(om)* ›ograđen prostor oko crkve; groblje‹ < mađ. *cinterem, cintorom*, (*j)eretnik* ›heretik‹ < mađ. *eretnek, ježovita* ›jezuit‹ < mađ. *jezsuita, jezsuvita, jezsovita, kaptol(om)* ›zbor kanonika stolne crkve koji pomaže biskupu u obavljanju poslova; dio grada gdje se nalazi biskupski dvor i katedrala‹ < mađ. *káptalan, káptalam, káptolon, káptolom, pišpek* ›biskup‹ < mađ. *püspök, plebanuš* ›župnik‹ < mađ. *plébános, prošecija* ›procesija, crkvena povorka‹ < mađ. *processió, processzió* itd. Ostale se posuđenice lako mogu svrstati u pet tematskih cjelina: 1) egzotizme: *čardaš* (mađ. *csárdás*), *gulaš* (mađ. *gulyás*), *palačinka* (mađ. *palacsinta*), *paprikaš* (mađ. *paprikás*), *tokajac* (mađ. *tokaji*), 2) arhaizme: *baka* ›infanterist, pješak‹ < mađ. *baka, dijak* ›učen čovjek; osoba vješta u latinskom jeziku‹ < mađ. *diák, filir* ›kovani novac, stoti dio krune‹ < mađ. *fillér, harmica* ›carina; carinarnica‹ < mađ. *harminc, orsag/rusag* ›država, zemlja‹ < mađ. *ország*, 3) kolokvijalni stil: *bitanga* (mađ. *bitang*), *fićfirić* (mađ. *fityfiritty*), *huncut* (mađ. *huncut*), *mamlaz* (mađ. *mamlasz*), *pajdaš* (mađ. *pajtás*), 4) usvojenice: *bunda* (mađ. *bunda*), *cipela* (mađ. *cipellő*), *kip* (mađ. *kép*), *lopta* (mađ. *labda*), *orijaš* (mađ. *óriás*), *soba* (mađ. *szoba*), 5) regionalizme ili dijalekatne oblike: *beteg* ›bolest‹ < mađ. *beteg, fela* ›vrsta‹ < mađ. *féle, fačuk/fačuk* ›kopile‹ < mađ. *fattyú, japa* ›otac‹ < mađ. *apa, jezerača* ›tisućica‹ < mađ. *ezer, oblok* ›prozor‹ < mađ. *ablak, šor* ›široka ulica u nizinskom naselju‹ < mađ. *sor*. Važno je ovdje samo napomenuti da regionalizmi i dijalekatni oblici bilježe nadaleko više mađarskih posuđenica u hrvatskom jeziku.

17 Analizom Hadrovisceva korpusa Gulešić (Gulešić, Milvia, *Još jednom o hungarizmima u hrvatskome standardnom jeziku*, u: *VI. međunarodni slavistički dani* 3/1, Sambotel (Szombathely) – Pečuh, 1999., str. 255 – 261.) utvrdila je da standardni hrvatski jezik posjeduje 39 hungarizama, od kojih Aničev rječnik (Anić, Vladimir, *Rječnik hrvatskoga jezika*, Novi liber, Zagreb, 1996.) bilježi samo 16. Zanimljiva je i analiza Marije-Ane Dürrigl (Dürrigl, Marija-Ana, *Hungarizmi u hrvatskom književnom jeziku*, *Jezik* 35/4, Zagreb, 1988., str. 97 – 100.), koja je utvrdila da u suvremenome hrvatskom književnom jeziku postoji četrdesetak hungarizama.

Kao što je već rečeno, zbog spleta povijesnih okolnosti, jezične politike i purističkih nastojanja, a u svrhu kodificiranja standarda, početkom 20. stoljeća smanjen je intenzitet jezičnog posuđivanja te danas postoji jako malo njemačkih i mađarskih posuđenica u hrvatskome standardnom fondu. Taj je proces počeo već u 18. stoljeću, kada umjesto posrednog ili neposrednog posuđivanja dolazi do kalkiranja, odnosno stvaranja prevedenica (usp. npr. *izlet* < njem. *Ausflug*, *svjetonazor* < njem. *Weltanschauung*, *štednjak* < njem. *Sparherd*, *utisak* < njem. *Eindruck*, *domobran* < mađ. *honvéd*,¹⁸ *pristojba* < mađ. *illeték*). Slomom austrougarske državne zajednice također dolazi do simboličnog zatvaranja mađarsko-hrvatskih jezičnih granica, kada više ne možemo svjedočiti jezičnoj razmjeni između Mađarske i Hrvatske ili između Njemačke i Hrvatske, a s Mađarskom kao eventualnom jezičnoposredničkom zemljom.

No utjecaj mađarskog jezika vidljiv je, što će biti i težište ovog priloga, i u njegovu posredovanju mnogih njemačkih posuđenica (npr. *beteg, pasoš, vanjkuš*), što nam s jedne strane zapravo mnogo govori o povijesnom utjecaju njemačkog jezika na ovim prostorima, ali s druge strane o premalo naglašenoj ulozi mađarskog jezika kao jezika posrednika u procesu jezičnog posuđivanja.

2. Istraživanje njemačko-hrvatskoga i mađarsko-hrvatskoga jezičnog dodira

Jezično posuđivanje počinje se sustavnije proučavati od 19. stoljeća, a sredinom 20. stoljeća izlaze danas osnovna teoretska djela koja se bave teorijama jezika u dodiru. U nas se među prvim posuđenicama počinju proučavati germanizmi, pa tako 1937. izlazi prva od četiriju¹⁹ ranijih izričito važnih monografija stranih i domaćih jezikoslovaca koje za predmet proučavanja imaju njemačko-hrvatski, odnosno njemačko-hrvatski i srpski jezični dodir, ali iz različitih kutova.

18 Na samu mađarsku posuđenicu utjecala je njemačka posuđenica *Landwehr*. Usp. Turk, Marija – Opašić, Maja, *Linguistic Borrowing and Purism in the Croatian Language*, *Suvremena lingvistika* 34/1, Zagreb, 2008., str. 77.

19 Ovdje možemo ubrojiti i monografiju Matthiasa Rammelmeyera (Rammelmeyer, Matthias, *Die deutschen Lehnübersetzungen im Serbokroatischen*, Franz Steiner Verlag GmbH, Wiesbaden, 1975.) koja se bavi njemačkim elementima, ali u obliku prevedenica u hrvatskom jeziku.

Trivunac,²⁰ Striedther-Temps²¹ i Schneeweis²² daju važan doprinos svojim onomaziološkim podjelama germanizama, iako imaju različite kriterije kod određivanja njemačke posuđenice, izvornog jezika i njezina jezika posrednika.²³ Što se tiče domaćih istraživača njemačko-hrvatskih jezičnih dodira, Medić²⁴ daje zanimljiv uvid u stanje njemačkih posuđenica kod zagrebačkih obrtnika sredinom 20. stoljeća, a od tog vremena naovamo istraženi su mnogi i gradski i mjesni govori kojih su analize ukazale na zemljopisnu i vremensku raslojenost germanizama.²⁵

Za razliku od njemačko-hrvatskih jezičnih dodira, mađarsko-hrvatski dodiri nisu bili toliko važnim predmetom istraživanja. Naime, prvi je poznatiji rad s osvrtom na hungarizme Vrančićev²⁶ *Dictionarium* iz 1595. godine, petojezični rječnik koji se bavi podudarnostima hrvatskog leksika (>dalmatizama<) s latinskim, talijanskim, njemačkim i mađarskim leksikom.²⁷ No hungarizmi se u Hrvatskoj zapravo počinju istraživati tek krajem 20. stoljeća, kada izlazi Hadrovicseva²⁸ monografija koja se kao prva sustavnije počinje baviti hungarizmima. Potrebno je istaknuti da Hadrovicseva knjiga sadrži oko 850 natuknica i njihova uvelike

20 Trivunac, Miloš, *Nemački uticaji u našem jeziku*, Strani pregled, Beograd, 1937.

21 Striedter-Temps, Hildegard, *Deutsche Lehnwörter im Serbokroatischen*, Otto Harrassowitz, Wiesbaden, 1958.

22 Schneeweis, Edmund, *Die deutschen Lehnwörter im Serbokroatischen in kulturgeschichtlicher Sicht*, Walter de Gruyter [und] co., Berlin, 1960.

23 Schneeweis (1960.), čiji rad sadrži otprilike 3000 germanizama, uopće ne definira germanizam, dok Striedther-Temps (1958.), primjerice, ne određuje germanizam, ali isključuje internacionalizme.

24 Medić, Ivo, *Kulturno-historijsko značenje i lingvistička analiza njemačkih pozajmljenica kod zagrebačkih obrtnika*, disertacija, Zagreb, 1962.

Za uvid u korištenje germanizama kod zagrebačkih obrtnika krajem 20. stoljeća usp. Turković, Slađan, *Deutsche Lehnwörter in den Fachsprachen der Zagreber Handwerker*, *Zagreber germanistische Beiträge*, 6, Zagreb, 1997., str. 131 – 155.

25 O njemačkom elementu u Osijeku usp. Binder, Theo, *Njemačke posuđenice u hrvatskom govoru Osijeka*, FF press, Zagreb, 2006. i Kordić, Snježana, *Germanizmi u osječkom govoru danas*, u: Andrijašević, Marin – Vrhovac, Yvonne (izd.), *Prožimanje kultura i jezika*, Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, Zagreb, 1991., str. 89 – 97; o njemačkom osječkom, esekerskom govoru usp. Žepić, Stanko, *Das österreichische Deutsch in Zagreb und Osijek: Zur Geschichte der deutschen Sprache in Kroatien*, u: Muhr, Rudolf – Schrodt, Richard – Wiesinger, Peter (ur.), *Österreichisches Deutsch: linguistische, sozialpsychologische und sprachpolitische Aspekte einer nationalen Variante des Deutschen*, Hölder – Pichler – Tempky, Wien, 1995., str. 354 – 373, Žepić, Stanko, *Das Vokabular des Essekerischen*, u: Ernst, Peter – Patocka, Franz (izd.), *Deutsche Sprache in Raum und Zeit. Festschrift für Peter Wiesinger zum 60. Geburtstag*, Edition Praesens, Wien, 1998., str. 223 – 238 i Petrović, Velimir, *Obilježja osječkog njemačkog narječja*, u: Trišler, Renata – Mak, Nikola (ur.), *Godišnjak Njemačke narodnosne zajednice*, Njemačka narodnosna zajednica, Osijek, 1999., str. 121 – 140, Petrović, Velimir (ur.), *Essekerisch. Das Osijeker Deutsch*, Edition Praesens, Wien, 2001.; u Zagrebu usp. Glovacki-Bernardi, Zrinjka, *German Elements in Zagreb Family Language*, u: Filipović, Rudolf – Bratanić, Maja (ur.), *Languages in Contact*, Institute of Linguistics – Faculty of Philosophy – University of Zagreb, Zagreb, 1988., str. 148 – 150, Glovacki-Bernardi, Zrinjka, *Deutsche Lehnwörter in der Stadtsprache von Zagreb*, P. Lang, Frankfurt/M., 1998., Medić, Ivo, *Kulturno-historijsko značenje i lingvistička analiza njemačkih pozajmljenica kod zagrebačkih obrtnika*, disertacija, Zagreb, 1962., Magner, Thomas F., *A Zagreb kajkavian dialect*, *The Pennsylvania State University Studies*, 18, Pennsylvania, 1966., Turković, Slađan, *Deutsche Lehnwörter in den Fachsprachen der Zagreber Handwerker*, *Zagreber germanistische Beiträge*, 6, Zagreb, 1997., str. 131 – 155., Štebih, Barbara, *Germanizmi u zagrebačkom govoru*, *Kaj: časopis za književnost, umjetnost i kulturu* 35/5 – 6, Zagreb, 2002., str. 31 – 36.; u mjesnim govorima južnoistočne Slavonije usp. Talanga, Tomislav, *Germanizmi naši svagdašnji: njemačke posuđenice u južnoistočnoj Slavoniji*, *Godišnjak OMH Vinkovci*, 8/12, Vinkovci, 1990., str. 129

– 162.; Đurđevca i đurđevčke Podravine usp. Piškorec, Velimir, *Germanizmi u govoru Đurđevca*, u: Andrijašević, Marin – Vrhovac, Yvonne (izd.), *Prožimanje kultura i jezika*, Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, Zagreb, 1991., str. 99 – 109, Piškorec, Velimir, *Deutsches Lehngut in der kajkavisch-kroatischen Mundart von Đurđevac in Kroatien*, P. Lang, Frankfurt/M., 1997., Piškorec, Velimir, *Germanizmi u podravskome dijalektu*, disertacija, Zagreb, 2001., Piškorec, Velimir, *Onomaziološki opis đurđevčkih germanizama*, *Kaj: časopis za književnost, umjetnost i kulturu*, 38/1 – 2, Zagreb, 2005. str. 63 – 81; Šibenika i okolice usp. Gulin, Slavka, *Germanizmen in der Umgangssprache des Šibeniker Gebietes*, diplomski rad, Zadar, 1993.; u razgovornom jeziku Dalmacije usp. Matulina-Jerak, Željka, *Germanizmi u razgovornom jeziku u Dalmaciji*, *Godišnjak Njemačke narodnosne zajednice (VDG Jahrbuch)*, Osijek, 1995., str. 71 – 81; u govorima slavonske Podravine usp. Golić-Samaržina, Latinka, *Germanizmi u narodnim govorima slavonske Podravine: (semantička prilagodba)*, *Radovi Hrvatskog društva folklorista*, 2/3, Zagreb, 1995., str. 139 – 145; u Hrvatskom zagorju usp. Horvat-Dronsko, Renata, 1995. *Die Übernahme von Lehnwörtern aus dem österreichischen-deutschen Sprachraum im kajkavischen Dialekt von Hrvatsko Zagorje (Kroatien)*, u: Muhr, Rudolf – Schrodt, Richard – Wiesinger, Peter (ur.), *Österreichisches Deutsch: linguistische, sozialpsychologische und sprachpolitische Aspekte einer nationalen Variante des Deutschen*, Hölder – Pichler – Tempky, Wien, 1995., str. 374 – 380; u Orubici usp. Ivanetić, Nada, *Deutsche Entlehnungen in Orubica/Slawonien*, *Zagreber germanistische Beiträge*, 7, Zagreb, 1996., str. 87 – 107; u Bribiru usp. Ivanetić, Nada, *Germanizmen in der čakavischen Mundart von Bribir*, *Zagreber germanistische Beiträge*, 6, Zagreb, 1997., str. 109 – 129, Ivanetić, Nada, *Germanizmi u jednom čakavskom govoru*, *Riječki filološki dani*, 3, Rijeka, 2000., str. 159 – 170; u međimurskim govorima usp. Blažeka, Đuro, *Germanizmi u međimurskim govorima*, *Riječ: časopis za slavensku filologiju*, 7/1, Rijeka, 2001., str. 7 – 16, Blažeka, Đuro, *Rječnik germanizama u govoru Preloga (A – M)*, *Učitelj: godišnjak Visoke učiteljske škole u Čakovcu*, 4, Čakovec, 2004., str. 13 – 34; u Iloku usp. Štebih, Barbara, *Adaptacije germanizama u iločkom govoru*, *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 29, Zagreb, 2003., str. 293 – 323; u ličkim mjesnim govorima južne Gacke usp. Dasović, Mirjana – Kranjčević, Milan, *Germanizmi u čakavskim mjesnim govorima južne Gacke*, *Grad Otočac*, 7, Otočac, 2003., str. 139 – 167 te u sjevernočakavskom arealu usp. Turk, Marija, *Germanizmi u sjevernočakavskom arealu*, *Fluminensia: časopis za filološka istraživanja*, 17/2, Rijeka, 2005., str. 1 – 13.

26 Vrančić, Faust, *Dictionarium quinque nobilissimarum Europae linguarum: latinae, italicae, germanicae, dalmaticae et hungaricae*, Mleci, 1595.

27 Za kritiku nekih odrednica u Vrančićevu rječniku usp. Mersić, Žuza – Gulešić, Milvia, *Mađarski »dalmatizmi« po Vrančiću*, u: Blažetin, Stjepan ml. (ur.), *Hrvati i Mađari u svjetlu prožimanja kultura i jezika*, Hrvatski znanstveni zavod (Horvát tudományos kutatók egyesülete), Pečuh, 1997., str. 220 – 223.

28 Usp. Hadrovics, László, *Ungarische Elemente im Serbokroatischen*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1985.

zanimljiva i korisna etimološka tumačenja, ali, na žalost, većim dijelom ekscerpirana iz književnih i inih djela, što pak jasno upućuje na činjenicu da je regionalna, odnosno dijalekatna razina u velikoj mjeri ostala zanemarena i neistražena. No, iako nepotpuna, Hadrovicseva analiza dala je važan doprinos temi posuđivanja mađarskih riječi u hrvatskom jeziku i samom području istraživanja koji bilježi simptomatičan manjak stručne literature, znanstvenih radova i dijalektoloških rječnika koji bi umnogome mogli olakšati rad istraživačima jezičnih dodira.

Namjera ovog priloga nikako nije hvaliti pa ni kuditi dostignuća kod istraživanja određenih jezičnih dodira, nego istaknuti činjenicu da istraživači mađarsko-hrvatskih jezičnih dodira zapravo premalo pažnje pridaju mađarskim elementima u hrvatskom supstandardu koji se iz dana u dan sve više izjednačava s hrvatskim standardnim slojem.²⁹ Isto tako, budući da nemamo potpun uvid u zemljopisnu raslojenost germanizama, ne možemo zaključiti da su germanizmi u velikoj mjeri istražena tema.³⁰ Naime, još nedostaju istraživanja i analize germanizama u pojedinim hrvatskim govorima kao i potpuna komparativna analiza svih istraživanih punktova koja bi potom uslijedila, a koja bi za cilj pak imala utvrditi nadregionalne germanizme i regionalne fonološke, morfosintaktičke te semantičke posebnosti pojedinih replika.

3. O dosadašnjoj dodirnojezikoslovnoj terminologiji i ulozi jezika posrednika

Međujezično je posuđivanje složen proces pri kojem svaka posuđenica bude podvrgnuta različitim razinama prilagodbe, odnosno integracije. U pogledu dosadašnje dodirnojezikoslovne terminologije³¹ model je već ustaljen termin za inojezični element (npr. *Ziel*), odnosno element jezika

davaoca, dok se pod replikom podrazumijeva integrirani element (npr. *cilj*) u leksički sustav jezika primaoca. Međutim, postoji diskrepancija kada se govori o definiciji određene posuđenice.

Naime, prema Samardžiji³² »-izam« je svaka posuđenica koju je hrvatski posudio iz dotičnog jezika, bez obzira na njeno porijeklo, dok je pak za Babića³³ germanizam »sve što u hrvatskom jeziku potječe neposredno ili posredno iz njemačkog jezika«. Drugim riječima, prema Babiću neposredni su germanizmi pravi germanizmi, dok on posredne dijeli u dvije skupine: pagermanizme (nenjemačke elemente koji su posredstvom njemačkoga ušli u hrvatski jezik) (*luster* < austr. *Luster* < franc. *lustre*) i polugermanizme (njemačke elemente koji su posrednim putem ušli u hrvatski jezik) (npr. *beteg* < mađ. *beteg* < svnjem. *wêtac*, *wêtage*).³⁴ Iako je jezik posrednik (*lingua prossima*) izvršio najveći utjecaj na konačan oblik replike modela jezika davaoca u leksičkom sustavu jezika primatelja, iz ovih je primjera razvidno da je uloga jezika posrednika uvelike neuvažena.

Kod istraživanja anglicizama Filipović se u nas među prvima bavi problematikom jezika posrednika, ali bez posebna naglaska na nju u svojem dugogodišnjem radu. Na kraju prvoga važnijeg rada na jednome mjestu³⁵ postavlja si nekoliko pitanja: »... da li uloga jezika posrednika u formiranju oblika i značenja posuđenice mijenja i njen status. Da li se anglicizam, koji na svom putu od jezika davaoca u jezik primalac prolazi kroz jezik posrednik, mijenja pod njegovim utjecajem? Da li je anglicizam, koji je jezik posrednik prenio u neki drugi jezik primalac u tako izmijenjenom obliku, prestao biti anglicizam zbog neke na tom putu stečene formalne promjene? U takvim slučajevima primjenjujemo isti princip kao kod određivanja statusa posuđenica iz mnogih jezika u engleskom vokabularu.« Na kraju svoje

29 Usp. Blažeka, Đuro, *Hungarizmi u govoru Goričana, Suvremena lingvistika*, 32/1, Zagreb, 2006., str. 1 – 27.

30 Na temelju analize opsežna korpusa Stojić (2006.) je ustanovila određen broj primarnih njemačkih posuđenica (njih 355) koje se javljaju u svim ispitanim govorima. V. Stojić, Aneta, *Semantička prilagodba nadregionalnih njemačkih posuđenica (na primjeru imenica)*, *Fluminensia: časopis za filološka istraživanja*, 18/1, Rijeka, 2006., str. 53 – 63.

31 Usp. Piškorec, Velimir, *Germanizmi u govorima durđevčke Podravine*, FF Press, Zagreb, 2005., str. 27. i Filipović, Rudolf, *Teorija jezika u kontaktu: uvod u lingvistiku jezičnih dodira*, JAZU – Školska knjiga, Zagreb, 1986., str. 38.

32 Samardžija, Marko, *Leksikologija s poviješću hrvatskoga jezika*, Školska knjiga, Zagreb, 1995., str. 49.

33 Babić, Stjepan, *Hrvatska jezikoslovna čitanka*, Globus, Zagreb, 1990., str. 217.

34 Turk (1994.) daje samo podjelu na prave (izravno iz njemačkoga) i nepravde germanizme (nenjemačke riječi koje su posredstvom njemačkoga ušle u hrvatski jezik). V. Turk, Marija, *Njemačke primljenice u hrvatskom jeziku*, u: *Nemzetközi szlavisztikai napok V.*, Szombathely, 1994., str. 183 – 193.

35 Filipović, Rudolf, *Teorija jezika u kontaktu: uvod u lingvistiku jezičnih dodira*, JAZU – Školska knjiga, Zagreb, 1986., str. 190.

kratke rasprave Filipović³⁶ ipak zaključuje da se posuđenica ne bi smjela analizirati prema zakonitostima jezika posrednika, nego prema izvornom jeziku. U drugome svom važnom radu Filipović³⁷ također samo nakratko napominje ulogu jezika posrednika koji utječe na promjene u osnovnom obliku određene posuđenice, ali zaključuje da replika bez obzira na njen posredan ili neposredan put na kraju ipak ostaje posuđenicom izvornog jezika. Drugim riječima, repliku *vanjkuš* u našem slučaju trebamo gledati kao germanizam (svnjem. *wangeküssen*),³⁸ iako je mađarski kao jezik posrednik (mađ. *vánkos*) izvršio najveći utjecaj na formiranje njena osnovnog oblika. Pritom, dakako, moramo analizirati utjecaj mađarskog jezika na svim razinama, kao što to ističe i čini Filipović³⁹ na primjeru anglicizama u hrvatskom jeziku koji su na putu adaptacije prošli kroz posrednički njemački jezik ili su se pak pod njegovim utjecajem integrirali u sustav jezika primaoca.

Diskutirajući o porijeklu i mađarskom jezičnom posredništvu kod riječi *perec* (mađ. *perec*), *huncut* (mađ. *huncut*), *roštilj* (mađ. *rostély*) i *pantljika* (mađ. *pántlika*) kojima je izvorni jezik njemački, Žagar-Szentesi⁴⁰ ipak ističe »da je mađarski jezik obavio »veću zadaću« od pukog posredovanja jednoga trećejezičnog oblika prema hrvatskome, stoga je prema načelima *etymologiae proximae* predočenu skupinu posuđenica opravdanije smatrati hungarizmima s podrijetlom u njemačkome, nego germanizmima« (njen kurziv). Slično tvrdi i Piškorec:⁴¹ »[a]ko je koja ri-

ječ posuđena iz jezika posrednika, onda je jezik posrednik stvarni jezik davalac, bez obzira što je model u jeziku posredniku replika modela jezika davaoca«. Isti stav Piškorec⁴² iznosi i u svome kasnijem radu, ali u korpusu germanizama ne identificira repliku modela jezika davaoca u jeziku posredniku, nego se opet svjesno odlučuje za usporednu analizu odgovarajuće njemačke standardnojezične jedinice ili pak njene regionalne ili povijesne varijante (npr. austr. *Brezel*) s replikom u govorima đurđevečke Podravine na glasovnoj razini,⁴³ pri čemu se doprinos jezika posrednika formiranju glasovnog oblika u konačnici zanemaruje. U svakom slučaju, u oba svoja rada Piškorec pravi doprinos dodirnojezikoslovnoj terminologiji svojim razlikovanjem primarnosti i sekundarnosti⁴⁴ kod jezičnog posuđivanja, prema kojoj bi već spomenuti *vanjkuš*, bio primarni hungarizam, a sekundarni germanizam.

Zaključno se može ustvrditi da bi, iako je kod nekih posuđenica katkada teško odrediti jezik posrednik, trebalo utvrditi njegov utjecaj kod onih posuđenica kojih je jezik posrednik danas nesporan i očigledan na svim razinama. Taj postupak nikako ne bi onda značio da smanjujemo ili čak hiperkritički reduciramo broj germanizama ili hungarizama ili kojih drugih posuđenica u hrvatskome leksičkom fondu. Naprotiv, posuđenice *puška* i *beteg* i dalje bi se, naime, smatrale germanizmima (od nvnjem. *Büchse*, svnjem. *wêtac*, *wêtage*), no njihove bismo modele trebali tražiti u monografijama koje se bave mađarskim elementima u kojemu hrvatskom govoru, jer je mađarski izvršio najveći utjecaj na njihov konačni oblik. To bi značilo dosljedan i precizan odnos prema statusu pa i leksičkom doprinosu određene inojezične jedinice.

36 Isto, str. 191.

37 Filipović, Rudolf, *Anglicizmi u hrvatskom ili srpskom jeziku: porijeklo, razvoj, značenje*, JAZU – Školska knjiga, Zagreb, 1990., str. 21 – 23.

38 Budući da su germanizmi posuđivani u različitim razdobljima, u nastavku priloga rabić će se sljedeća njemačka periodizacija s odgovarajućim kraticama: starovisokonjemačko razdoblje (stvnjem.) od 750. do 1050. godine, srednjovisokonjemačko razdoblje (srvnjem.) od 1050. do 1350. godine, ranonovovisokonjemačko razdoblje (rnnjem.) od 1350. do 1650. godine i novovisokonjemačko razdoblje (nvnjem.) od 1650. godine do danas. Isto tako, »švap.«, »bav.« i »austr.« označavat će regionalne varijante germanizama posuđenih iz švapskih, bavarških i austrijskih govora.

39 Filipović, Rudolf, *Anglicizmi u hrvatskom ili srpskom jeziku: porijeklo, razvoj, značenje*, JAZU – Školska knjiga, Zagreb, 1990., str. 21 – 23.

40 Žagar-Szentesi, Orsolya, *Hrvatski u dodiru s mađarskim jezikom*, u: Sočanac, Lelija (ur.), *Hrvatski jezik u dodiru s europskim jezicima: prilagodba posuđenica*, Nakladni zavod Globus, Zagreb, 2005., str. 51 – 83, na str. 54.

41 Piškorec, Velimir, *Germanizmi u podravskome dijalektu*, disertacija, Zagreb, 2001., str. 40.

42 Piškorec, Velimir, *Germanizmi u govorima đurđevečke Podravine*, FF Press, Zagreb, 2005., str. 70 – 71.

43 Ovdje Piškorec uvodi tzv. dijafonske parove s pomoću kojih analizira foneme stranoga (njemačkoga) s fonemima materinskoga (hrvatskoga) jezika u svom korpusu posuđenica. Usp. Piškorec, Velimir, *Germanizmi u podravskome dijalektu*, disertacija, Zagreb, 2001., str. 161 – 172., Piškorec, Velimir, *Germanizmi u govorima đurđevečke Podravine*, FF Press, Zagreb, 2005., str. 128 – 137., Piškorec, Velimir, *Deutsches Lehngut in der kajkavisch-kroatischen Mundart von Đurđevac in Kroatien*, P. Lang, Frankfurt/M, 1997., str. 68 – 76.

44 Piškorec, Velimir, *Germanizmi u podravskome dijalektu*, disertacija, Zagreb, 2001., str. 40.

4. O statusu nekih posuđenica u recentnijim hrvatskim leksikografskim djelima

Također i u nekim hrvatskim rječnicima stranih riječi postoji nejasan i nedosljedan odnos prema posuđenicama, točnije prema izvornom jeziku i jeziku posredniku određene posuđenice.⁴⁵ Često nedostaju precizne etimološke odrednice kod nekih izričito frekventnih riječi hrvatskoga standardnoga jezika. Zsigurno je najpoznatiji slučaj leksema *palačinka* koji se, na primjer, u Anićevu *Rječniku hrvatskoga jezika*⁴⁶ neprecizno označava mađarskom posuđenicom, tj. primarnim mađarskim posredovanjem. Kao što to Talanga⁴⁷ naglašava, preciznije bi bilo navesti primarno posredovanje austrijskog njemačkog (*Palatschinke*), sekundarno posredovanje mađarskog (*palacsinta*), tercijarno posredovanje rumunjskog (*plăcintă*) te kvartalno posredovanje latinskoga jezika (*placenta*) koje bi se pak u rječniku skraćeno označilo (aust. njem. mađ. rum. lat.), a čitatelj uputio u pravi put posuđivanja određenog »-izma«. Dakako, u vidu ekonomičnosti katkad bi bilo bolje navesti samo primarnu i sekundarnu etimološku odrednicu određene posuđenice u hrvatskom jeziku. U svjetlu svojih spoznaja o njemačko-mađarsko-hrvatskim jezičnim dodirima analizom jednojezičnih rječnika nastojat ću prikazati kakva je današnja praksa

označavanja etimološke odrednice na primjeru leksema kojih je jezik posrednik također mađarski, a pravi jezik posudbene dubine njemački.

Na temelju iscrpna istraživanja germanizama na križevačkom području, koje je trajalo od početka travnja do konca lipnja 2010., utvrđen je broj od približno 2000 njemačkih posuđenica koje su posvjedočene u svim ispitivanim punktovima. Korpus je izrađen na temelju lingvističkih radova domaćih i inozemnih istraživača jezičnih dodira, poglavito monografija⁴⁸ koje se na njima svojstvene načine bave germanizmima u određenim gradskim ili mjesnim govorima te na podacima naknadno dobivenima od ispitanika.

Od tih 2000 germanizama za pedesetak njih, budući da se mađarske i hrvatske replike umnogome podudaraju na glasovnoj razini, utvrđena je mogućnost da su u hrvatski standard ili supstandard ušli posredstvom mađarskog jezika. Među tih pedesetak posuđenica izdvojeno je zbog opsega ovoga priloga samo dvadesetak sigurnih primarnih hungarizama (vidi tablicu 1. i tablicu 3.). Svjestan činjenice da se iz navedenih razloga u spomenutim monografijama te posuđenice različito tretiraju (odnosno neki ih smatraju germanizmima, drugi pak hungarizmima), odlučio sam istražiti kako ih obrađuju recentnija leksikografska djela.

Tablica 1. Mađarski kao jezik posrednik

njemački	mađarski	hrvatski
bav.-aust. <i>porrte</i> , nvjem. <i>Borte</i>	<i>párta</i>	parta
aust. <i>Brezel</i>	<i>perec</i>	perec
bav.-aust. <i>Brustfleck</i>	<i>pruszlik</i>	prsluk
nvjem. <i>Büchse</i>	<i>puska</i>	puška
bav.-aust. <i>Fras</i> , <i>Frais</i> , nvjem. <i>Fraisen</i>	<i>fraszl</i>	frast

45 Poznat je lapsus u *Rječniku hrvatskoga jezika* Vladimira Anića (npr. 1998. i prije) u kojem se posuđenica *bajbok*, *bajbuk* smatra orijentalizmom, iako je riječ nastala iz njemačke sintagme *bei Wache* (pod stražom), a danas često razgovorno označava *zatvor*. Ta je pogreška ispravljena u Anićevu *Rječniku stranih riječi* iz 1999. Usp. Anić, Vladimir i dr., *Rječnik stranih riječi*, Novi liber, Zagreb, 1999., str. 142.

46 Usp. Anić, Vladimir, *Rječnik hrvatskoga jezika*, Novi liber, Zagreb, 1994., str. 634.

47 Usp. Talanga, Tomislav, *Njemačke posuđenice iz sporednoga kuta*, *Jezičnik: časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika*, 44/1, Zagreb, 1996., str. 30 – 33, na str. 31.

48 Schneeweis, Edmund, *Die deutschen Lehnwörter im Serbokroatischen in kulturgeschichtlicher Sicht*, Walter de Gruyter [und] co., Berlin, 1960., Piškorec, Velimir, *Deutsches Lehnwort in der kajkavisch-kroatischen Mundart von Đurđevac in Kroatien*, P. Lang, Frankfurt/M., 1997., Piškorec, Velimir, *Germanizmi u govorima đurđevčke Podravine*, FF Press, Zagreb, 2005., Glovacki-Bernardi, Zrinjka, *Deutsche Lehnwörter in der Stadtsprache von Zagreb*, P. Lang, Frankfurt/M., 1998., Binder, Theo, *Njemačke posuđenice u hrvatskom govoru Osijeku*, FF press, Zagreb, 2006., Štebih, Barbara, *Germanizmi u Rječniku hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika*, disertacija, Zagreb, 2006.

njemački	mađarski	hrvatski
nvnjem. <i>Graf</i>	<i>gróf</i>	grof
svnjem. <i>hāhaere</i>	<i>hóhér</i>	hahar
bav.-austr. <i>Hundsfutt, Hundsfud</i>	<i>huncut</i>	huncut
njem. dij. <i>kützl (kützel)</i>	<i>kecôle</i>	kecelja
bav.-švap. <i>lali</i>	<i>lálé</i>	lola
bav.-austr. <i>Lezelter, Lebzelter</i>	<i>liciter</i>	licitar
nvnjem. <i>Pass</i>	<i>passzus</i>	pasoš
nvnjem. <i>Pfannkuchen</i>	<i>fánk</i>	fanjki
švap. <i>roschtl</i>	<i>rostély</i>	roštilj
bav.-austr. <i>Schraufe, schrauf</i> , nvnjem. <i>Schrauben</i>	razg. <i>seráf, saróf</i> , danas <i>sróf</i>	šaraf
stvnjem. <i>semala</i> , bav.-austr. <i>Semmel</i>	<i>zsel(y)e</i>	žemlja
bav.-austr. <i>Virtal, Viertel</i> , nvnjem. <i>Viertel</i>	<i>fertály</i>	frtalj
svnjem. <i>wangenküssen</i>	<i>vánkos, vánkus</i>	vanjkuš
svnjem. bav. <i>willekume</i>	<i>billikum, billikom</i>	bilikum
svnjem. <i>wétac, wétage</i>	<i>beteg</i>	beteg

Analizom *Rječnika hrvatskoga jezika*⁴⁹ (RHJ), *Rječnika stranih riječi*⁵⁰ (RSR) i *Hrvatskog enciklopedijskog rječnika*⁵¹ (HER) utvrđena je redukcija mađarskog doprinosa kao jezika posrednika (vidi tablicu 2.). Primjerice, u RHJ-u samo je šest posuđenica iz tablice 1. označeno primarnim hungarizmima, šest je označeno primarnim germanizmima,⁵² dok se jedna (*kaplar*) navodi kao talijanizam (vjerojatno prema tal. *caporale*). Iako je talijanski ovdje jezik posudbene dubine, ta je posuđenica zapravo najvjerojatnije kvartalni talijanizam, tj. ona je prvo ušla u njemački, dok je oblik s metatezom r-l > l-r u hrvatski konačno ušao mađarskim posredovanjem. Nadalje, tri se posuđenice ne navode, a tri se navode, ali bez etimološke odrednice (*lola*, *prsluk*⁵³ i *puška*). RSR pak *prsluk* i *pušku* ne donosi, tj. više ih ne

smatra stranim riječima, *kaplara* također smatra talijanizmom, a *lolu* turcizmom. Zanimljivo je to što naglašava mađarsko posredovanje za čak osam posuđenica (*fanjke*, *hahara*, *huncuta*, *pasoš*, *perec*, *roštilj*, *šaraf*, *vanjkuš*), dok primarne hungarizme *kecelju* i *beteg* smatra izvornim mađarskim posuđenicama. Ostale su posuđenice prema RSR-u germanizmi, koje, uz *pušku*, kao takve označava i HER, koji bi, kao etimološki rječnik, ipak trebao biti precizniji i dosljedno navoditi izvorne i posredničke jezike. HER, naime, također navodi mađarsko posredništvo, ali ga utvrđuje za samo šest posuđenica. Kao primarne hungarizme on navodi posuđenice *beteg*, *hahar* i *kecelju*, *fanjke* uopće ne navodi, a za *prsluk* ne navodi etimologiju, odnosno ne smatra ga stranom riječju. Kao što je to bio slučaj s RSR-om, i za HER-a je *kaplar* talijanizam, a *lola* turcizam.⁵⁴

49 Šonje, Jure i dr., *Rječnik hrvatskoga jezika*, Leksikografski zavod »Miroslav Krleža« – Školska knjiga, Zagreb, 2000.

50 Anić, Vladimir i dr., *Rječnik stranih riječi*, Novi liber, Zagreb, 1999.

51 Matasović, Ranko i dr., *Hrvatski enciklopedijski rječnik*, Novi liber, Zagreb, 2002.

52 Ovdje se ne ubraja primarni germanizam *fras* koji donose RHJ, RSR i HER, a koji pak ne navode primarni hungarizam *frast* koji je zapravo jedini posvjedočen u mome istraživanju.

53 Za pučku etimologiju vezanu uz posuđenicu *prsluk* usp. Talanga, Tomislav, *Pučka etimologija među nekim njemačkim posuđenicama*, *Jezičkoslovlje*, 3/1 – 2, Zagreb, 2002., str. 193 – 216, na str. 207 i 208.

54 Smatram da je potrebno istaknuti kako i kasnija leksikografska djela nisu dosljedna te pokazuju manjkavost. Anićev (2003.) *Veliki rječnik hrvatskoga jezika* ne donosi, primjerice, etimologiju za *grofa* kao ni za *prsluk* i *vanjkuš*, za *hahara* je mađarski izvorni jezik, za *licitar* njemački, a *partu* ne navodi. Ostale se posuđenice iz tablice 2. tretiraju jednako kao i u prije spomenutim Anićevim radovima. Usp. Anić, Vladimir, *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*, Novi liber, Zagreb, 2003.

Tablica 2. Primarni hungarizmi u nekim leksikografskim djelima

Primarni hungarizam	(RHJ)	(RSR)	(HER)
beteg	mađarski	mađarski	mađarski
bilikum	njemački	njemački	njemački
fanjki	ne navodi riječ	mađarski kao posrednik	ne navodi riječ
fras	njemački	njemački	njemački
frtalj	njemački	njemački	njemački
grof	njemački	njemački	njemački
hahar	mađarski	mađarski kao posrednik	mađarski
huncut	mađarski	mađarski kao posrednik	mađarski kao posrednik
kaplar	talijanski	talijanski	talijanski
kecelja	mađarski	mađarski	mađarski
licitar	njemački	austr. njem.	austr. njem.
lola	ne navodi etimologiju	turski	turski
parta	ne navodi riječ	njemački	njemački
pasoš	mađarski	mađarski kao posrednik	mađarski kao posrednik
perec	njemački	mađarski kao posrednik	mađarski kao posrednik
prsluk	ne navodi etimologiju	ne navodi riječ	ne navodi etimologiju
puška	ne navodi etimologiju	ne navodi riječ	njemački
roštilj	mađarski	mađarski kao posrednik	mađarski kao posrednik
šaraf	mađarski	mađarski kao posrednik	mađarski kao posrednik
vanjkuš	ne navodi riječ	mađarski kao posrednik	mađarski kao posrednik
žemlja	njemački	njemački	njemački

Usprkos tomu što sam se bavio trima različitim rječnicima, svi se oni zapravo slažu u tome da je sedam posuđenica – **beteg**, **hahar**, **huncut**, **kecelja**, **pasoš**, **roštilj** i **šaraf**⁵⁵ – imalo neku vrstu doticaja s mađarskim jezikom, bilo kao s izvornim ili posredničkim jezikom, dok se posuđenice **bili-**

kum, **frtalj**, **grof**, **kaplar**, **licitar** i **žemlja** prema njima mogu smatrati samo izravnim posuđenicama iz njemačkih govora. Teško je dati odgovor na to bismo li to trebali smatrati slučajnošću, upornom dosljednošću ili nečim posve trećim.

Tablica 3. Posuđivanje iste posuđenice iz dvaju jezika

njemački model	primarni germanizam	mađarska replika	primarni hungarizam
nvnjem. <i>Apotheke</i>	apoteka	<i>patika, pateka</i>	pateka
nvnjem. <i>Meierhof</i>	marof	<i>major</i>	Majurec
nvnjem. <i>Meister</i>	majstor	<i>mester</i>	mešter
nvnjem. <i>Mörser</i>	merzer	<i>mozsár</i>	mužar
nvnjem. <i>Schwager</i>	švogor		šogor

55 Turk (2005.) smatra da model za repliku *šaraf* ne bismo trebali tražiti u nvnjem. obliku *Schraube*, nego u bav. *Schrauff*. Usp. Turk, Marija, *Germanizmi u sjevernočakavskom arealu, Fluminensia: časopis za filološka istraživanja*, 17/2, Rijeka, 2005., str. 1 – 13., na str. 3. Moje bi mišljenje bilo da ovdje nešto izglednije primarno mađarsko posredništvo nikako ne bismo trebali potpuno odbaciti.

Nadalje, u istim rječnicima postoji slična zbrka vezana uz nekoliko posuđenica u tablici 3.⁵⁶ koje su iz njemačkoga u hrvatski posuđene dva puta: ili neposrednim ili posrednim putem (opet mađarski). Od svega toga izdvojio bih samo da se primarni hungarizam *pateka* kao i *švogor*, vjerojatno zbog toga što su dijalektalizmi, uopće ne navode ni u jednom od triju rječnika, dok RSR i HER primarni germanizam *majstor* i primarni hungarizam *mešter* smatraju izravnom njemačkom posuđenicom.

Sve nam to zapravo pokazuje da ovdje ukratko analizirani rječnici bilježe već danas simptomatične manjkavosti te da se sustavnija obrada posuđenica u sličnim i inim rječnicima tek treba očekivati.

Zaključak

Iako mađarsko-hrvatski jezični dodiri počinju nešto kasnije nego njemačko-hrvatski, spletom povijesno-političkih okolnosti mađarsko-hrvatski i njemačko-hrvatski dodiri dijele gotovo sličnu jezičnopolosudbenu paradigmu koja prvenstveno završava slomom Austro-Ugarske Monarhije. Uprkos neposrednu dodiru mađarskoga i hrvatskoga zabilježen je mnogo manji broj posuđenica nego kod u mnogome posredna dodira njemačkoga i hrvatskoga te, sukladno tomu, postoji i mnogo veći broj znanstvenih radova koji se na sebi svojstvene načine bave istraživanjem tog dodira. No uloga mađarskoga kao kontaktološki izričito relevantna jezika davatelja pa, na koncu, i jezika posrednika nikako se ne bi smjela umanjivati i ne biti važnijim predmetom istraživanja ubuduće. Na kraju se može zaključiti, iako je danas popisu germanizama, hungarizama ili bilo kojih drugih starijih posuđenica gotovo nemoguće pridružiti još koju posuđenicu u cjelokupan hrvatski jezični fond, moguće je, zapravo je to imperativ, baciti novo svjetlo u vidu razumijevanja jezika posrednika i revalorizacije njegova doprinosa, bilo to u stručnoj literaturi i znanstvenim radovima (u tvorbenom, glasovnom ili značenjskom smislu) ili pak u raznim etimološkim i leksikografskim djelima (u smislu precizne etimološke odrednice).

56 Kao što se može vidjeti u tablici 3., mađarska replika major njemačkog modela *Meierhof* u mome je istraživanju potvrđena samo u toponimu Majurec.

Literatura

- Anić, Vladimir, *Rječnik hrvatskoga jezika*, Novi liber, Zagreb, 1994.
- Anić, Vladimir, *Rječnik hrvatskoga jezika*, Novi liber, Zagreb, 1996.
- Anić, Vladimir, *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*, Novi liber, Zagreb, 2003.
- Anić, Vladimir i dr., *Rječnik stranih riječi*, Novi liber, Zagreb, 1999.
- Babić, Stjepan, *Hrvatska jezikoslovna čitanka*, Globus, Zagreb, 1990.
- Binder, Theo, *Njemačke posuđenice u hrvatskom govoru Osijeka*, FF press, Zagreb, 2006.
- Blažeka, Đuro, *Germanizmi u međimurskim govorima, Riječ: časopis za slavensku filologiju*, 7/1, Rijeka, 2001., str. 7 – 16.
- Blažeka, Đuro, *Rječnik germanizama u govoru Preloga (A – M), Učitelj: godišnjak Visoke učiteljske škole u Čakovcu*, 4, Čakovec, 2004., str. 13 – 34.
- Blažeka, Đuro, *Hungarizmi u govoru Goričana, Suvremena lingvistika*, 32/1, Zagreb, 2006., str. 1 – 27.
- Bloomfield, Leonard, *Language*, Motilal Banarsidass, Delhi, 1963.
- Dasović, Mirjana – Kranjčević, Milan, *Germanizmi u čakavskim mjesnim govorima južne Gacke, Grad Otočac*, 7, Otočac, 2003., str. 139 – 167.
- Dragičević, Dragica, *Hrvatski u dodiru s njemačkim jezikom*, u: Sočanac, Lelija (ur.), *Hrvatski jezik u dodiru s europskim jezicima: prilagodba posuđenica*, Nakladni zavod Globus, Zagreb, 2005., str. 85 – 115.
- Dürriegl, Marija-Ana, *Hungarizmi u hrvatskom književnom jeziku, Jezik* 35/4, Zagreb, 1988., str. 97 – 100.
- Filipović, Rudolf, *Teorija jezika u kontaktu: uvod u lingvistiku jezičnih dodira*, JAZU – Školska knjiga, Zagreb, 1986.
- Filipović, Rudolf, *Anglicizmi u hrvatskom ili srpskom jeziku: porijeklo, razvoj, značenje*, JAZU – Školska knjiga, Zagreb, 1990.
- Frančić, Anđela – Žagar-Szentesi, Orsolya, *Međimurska ojkonomija na mađarski način, Folia onomastica croatica*, 17, Zagreb, 2008., str. 59 – 80.
- Glovacki-Bernardi, Zrinjka, *German Elements in Zagreb Family Language*, u: Filipović, Rudolf – Bratanić, Maja (ur.), *Languages in Contact*, Institute of Linguistics – Faculty of Philosophy – University of Zagreb, Zagreb, 1988., str. 148 – 150.
- Glovacki-Bernardi, Zrinjka, *Deutsche Lehnwörter in der Stadtsprache von Zagreb*, P. Lang, Frankfurt/M., 1998.
- Golić-Samaržija, Latinka, *Germanizmi u narodnim govorima slavonske Podravine: (semantička prilagodba), Radovi Hrvatskog društva folklorista*, 2/3, Zagreb, 1995., str. 139 – 145.
- Gulešić, Milvia, *Još jednom o hungarizmima u hrvatskome standardnom jeziku*, u: *VI. međunarodni slavistički dani* 3/1, Sambotel (Szombathely) – Pečuh, 1999., str. 255 – 261.

- Gulin, Slavka, *Germanismen in der Umgangssprache des Šibeniker Gebietes*, diplomski rad, Zadar, 1993.
- Hadrovics, László, *Ungarische Elemente im Serbokroatischen*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1985.
- Horvat-Dronske, Renata, 1995. *Die Übernahme von Lehnwörtern aus dem österreichischen-deutschen Sprachraum im kajkavischen Dialekt von Hrvatsko Zagorje (Kroatien)*, u: Muhr, Rudolf – Schrodt, Richard – Wiesinger, Peter (ur.), *Österreichisches Deutsch: linguistische, sozialpsychologische und sprachpolitische Aspekte einer nationalen Variante des Deutschen*, Hölder – Pichler – Tempsky, Wien, 1995., str. 374 – 380.
- Ivanetić, Nada, *Deutsche Entlehnungen in Orubica/Slawonien*, *Zagreber germanistische Beiträge*, 7, Zagreb, 1996., str. 87 – 107.
- Ivanetić, Nada, *Germanismen in der čakavischen Mundart von Bribir*, *Zagreber germanistische Beiträge*, 6, Zagreb, 1997., str. 109 – 129.
- Ivanetić, Nada, *Germanizmi u jednom čakavskom govoru*, *Riječki filološki dani*, 3, Rijeka, 2000., str. 159 – 170.
- Kiparsky, Valentin, *Die gemeinlavischen Lehnwörter aus dem Germanischen*, Helsinki, 1934.
- Kordić, Snježana, *Germanizmi u osječkom govoru danas*, u: Andrijašević, Marin – Vrhovac, Yvonne (izd.), *Prožimanje kultura i jezika*, Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, Zagreb, 1991., str. 89 – 97.
- Magner, Thomas F., *A Zagreb kajkavian dialect*, *The Pennsylvania State University Studies*, 18, Pennsylvania, 1966.
- Matasović, Ranko i dr., *Hrvatski enciklopedijski rječnik*, Novi liber, Zagreb, 2002.
- Matulina-Jerak, Željka, *Germanizmi u razgovornom jeziku u Dalmaciji*, *Godišnjak Njemačke narodnosne zajednice* (VDG Jahrbuch), Osijek, 1995., str. 71 – 81.
- Medić, Ivo, *Kulturno-historijsko značenje i lingvistička analiza njemačkih pozajmljenica kod zagrebačkih obrtnika*, disertacija, Zagreb, 1962.
- Meršić, Žuža – Gulešić, Milvia, *Mađarski »dalmatizmi« po Vrančiću*, u: Blažetin, Stjepan ml. (ur.), *Hrvati i Mađari u svjetlu prožimanja kultura i jezika*, Hrvatski znanstveni zavod (Horvát tudományos kutatók egyesülete), Pečuh, 1997., str. 220 – 223.
- Petrović, Velimir, *Obilježja osječkom njemačkog narječja*, u: Trišler, Renata – Mak, Nikola (ur.), *Godišnjak Njemačke narodnosne zajednice, Njemačka narodnosna zajednica*, Osijek, 1999., str. 121 – 140.
- Petrović, Velimir (ur.), *Essekerisch. Das Osijeker Deutsch*, Edition Praesens, Wien, 2001.
- Piškokrec, Velimir, *Germanizmi u govoru Đurđevca*, u: Andrijašević, Marin – Vrhovac, Yvonne (izd.), *Prožimanje kultura i jezika*, Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, Zagreb, 1991., str. 99 – 109.
- Piškokrec, Velimir, *Deutsches Lehngut in der kajkavisch-kroatischen Mundart von Đurđevac in Kroatien*, P. Lang, Frankfurt/M, 1997.
- Piškokrec, Velimir, *Germanizmi u podravskome dijalektu*, disertacija, Zagreb, 2001.
- Piškokrec, Velimir, *Germanizmi u govorima đurđevčke Podravine*, FF Press, Zagreb, 2005.
- Piškokrec, Velimir, *Onomaziološki opis đurđevčkih germanizama*, *Kaj: časopis za književnost, umjetnost i kulturu*, 38/1 – 2, Zagreb, 2005. str. 63 – 81.
- Rammelmeyer, Matthias, *Die deutschen Lehnübersetzungen im Serbokroatischen*, Franz Steiner Verlag GmbH, Wiesbaden, 1975.
- Samardžija, Marko, *Leksikologija s poviješću hrvatskoga jezika*, Školska knjiga, Zagreb, 1995.
- Schneeweis, Edmund, *Die deutschen Lehnwörter im Serbokroatischen in kulturgeschichtlicher Sicht*, Walter de Gruyter [und] co., Berlin, 1960.
- Sočanac, Lelija (ur.), *Hrvatski jezik u dodiru s europskim jezicima: prilagodba posuđenica*, Nakladni zavod Globus, Zagreb, 2005.
- Stojić, Aneta, *Semantička prilagodba nadregionalnih njemačkih posuđenica (na primjeru imenica)*, *Fluminensia: časopis za filološka istraživanja*, 18/1, Rijeka, 2006., str. 53 – 63.
- Striedter-Temps, Hildegard, *Deutsche Lehnwörter im Serbokroatischen*, Otto Harrassowitz, Wiesbaden, 1958.
- Šonje, Jure i dr., *Rječnik hrvatskoga jezika*, Leksikografski zavod »Miroslav Krleža« – Školska knjiga, Zagreb, 2000.
- Štebih, Barbara, *Germanizmi u zagrebačkom govoru*, *Kaj: časopis za književnost, umjetnost i kulturu*, 35/5 – 6, Zagreb, 2002., str. 31 – 36.
- Štebih, Barbara, *Adaptacije germanizama u iločkom govoru*, *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 29, Zagreb, 2003., str. 293 – 323.
- Štebih, Barbara, *Germanizmi u Rječniku hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika*, disertacija, Zagreb, 2006.
- Talanga, Tomislav, *Germanizmi naši svagdašnji: njemačke posuđenice u jugoistočnoj Slavoniji*, *Godišnjak OMH Vinkovci*, 8/12, Vinkovci, 1990., str. 129 – 162.
- Talanga, Tomislav, *Njemačke posuđenice iz sporednoga kuta*, *Jezik: časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika*, 44/1, Zagreb, 1996., str. 30 – 33.
- Talanga, Tomislav, *Pučka etimologija među nekim njemačkim posuđenicama*, *Jezikoslovlje*, 3/1 – 2, Zagreb, 2002., str. 193 – 216.
- Trivunac, Miloš, *Nemački uticaji u našem jeziku*, Strani pregled, Beograd, 1937.
- Turk, Marija, *Njemačke primljenice u hrvatskom jeziku*, u: *Nemzetközi szlavisztikai napok V.*, Szombathely, 1994., str. 183 – 193.
- Turk, Marija, *Germanizmi u sjevernočakavskom arealu*, *Fluminensia: časopis za filološka istraživanja*, 17/2, Rijeka, 2005., str. 1 – 13.
- Turk, Marija – Opašić, Maja, *Linguistic Borrowing and Purism in the Croatian Language*, *Suvremena lingvistika* 34/1, Zagreb, 2008., str. 73 – 88.
- Turković, Slađan, *Deutsche Lehnwörter in den Fachsprachen der Zagreber Handwerker*, *Zagreber germanistische Beiträge*, 6, Zagreb, 1997., str. 131 – 155.

Vrančić, Faust, *Dictionarium quinque nobilissimarum Europae linguarum: latinae, italicae, germanicae, dalmaticae et hungaricae*, Mleci, 1595.

Žagar-Szentesi, Orsolya, *Hrvatski u dodiru s mađarskim jezikom*, u: Sočanac, Lelija (ur.), *Hrvatski jezik u dodiru s europskim jezicima: prilagodba posuđenica*, Nakladni zavod Globus, Zagreb, 2005., str. 51 – 83.

Žepić, Stanko, *Das österreichische Deutsch in Zagreb und Osijek: Zur Geschichte der deutschen Sprache in Kroatien*, u: Muhr, Rudolf – Schrod, Richard – Wiesinger, Peter (ur.), *Österreichisches Deutsch: linguistische, sozialpsychologische und sprachpolitische Aspekte einer nationalen Variante des Deutschen*, Hölder – Pichler – Tempsky, Wien, 1995., str. 354 – 373.

Žepić, Stanko, *Austrijski njemački u Hrvatskoj*, u: Piškorec, Velimir (ur.), *Đurđevečki zbornik*, Đurđevac, 1996., 309 – 319.

Žepić, Stanko, *Das Vokabular des Essekerischen*, u: Ernst, Peter – Patocka, Franz (izd.), *Deutsche Sprache in Raum und Zeit. Festschrift für Peter Wiesinger zum 60. Geburtstag*, Edition Praesens, Wien, 1998., str. 223 – 238.

Žepić, Stanko, *Zur Geschichte der deutschen Sprache in Kroatien*, *Zagreber germanistische Beiträge* 11, Zagreb, 2002., str. 209 – 227.

Summary

On the Track of German-Hungarian-Croatian Language Contact: An Issue of the Intermediary Language

Key words: contact linguistics, German loanwords, Hungarian loanwords, linguistic borrowing, intermediary language, Kajkavian dialect.

Even though Hungarian-Croatian language contact began somewhat later than German-Croatian language contact, considering the circumstances of linguistic borrowing and Croatian as a receiving language, these two languages (Hungarian and German) share almost the same linguistic borrowing paradigm, which abruptly ended with the dissolution of the Austro-Hungarian Monarchy. In spite of the direct contact of Hungarian and Croatian a significantly fewer number of loanwords has been recorded than in the case of the mostly indirect contact of German and Croatian. As a result, German-Croatian language contact was the subject of a far greater number of scientific papers and professional literature to date. Nevertheless, we advocate that the role of Hungarian as a contactologically relevant giving language, as well as an important intermediary language, not be underestimated and become an extensively researched subject instead. Here is also to be emphasised that, by means of professional literature and scientific papers of either Hungarian-Croatian, German-Croatian or even German-Hungarian-Croatian language contact, researchers should throw new light on our understanding of intermediary languages in terms of our revaluation of their contribution (at the morphosyntactic, phonological and semantic level). Also, in etymological and lexicography works the etymological entry dealing with the source and the intermediary language should be more precise and consistent.